

12. Пономаренко В. С. Стратегічне управління / В. С. Пономаренко. - Харків : Основа, 1999. - 620 с.
13. Скурихин В. И. Проектирование систем адаптивного управления производством / В. И. Скурихин, В. А. Забродский, Ю. В. Копейченко. - Харьков : Вища шк., 1984. - 384 с.
14. Детмер У. Теория ограничений Голдратта. Системный подход к непрерывному совершенствованию / У. Детмер. - М. : АНД Проджект, 2007. - 444 с.
15. Степанова Е. Е. Информационное обеспечение управленческой деятельности / Е. Е. Степанова, Н. В. Хмелевская. - М. : Форум - Инфра-М, 2004. - 152 с.

16. Chapman R. J. Tools and techniques of enterprise risk management / R. J. Chapman. - England, Chichester : Wiley & sons Ltd, 2006. - 497 p.
17. Event-менеджмент / [У. Хальцбаур, Э. Йеттингер, Б. Кнауссе, Р. Мозер, М. Целлер]. - М. : Эксмо, 2007. - 384 с.
18. Hand D. Principles of data mining / D. Hand, H. Mannila, P. Smyth. - Cambridge, Massachusetts : MIT Press, 2001. - 546 p.
19. Дубров А. М. Многомерные статистические методы / А. М. Дубров, В. С. Мхитарян, Л. И. Трошин. - М. : Финансы и статистика, 1998. - 352 с.

I. Filipishyn

TECHNOLOGY OF ECONOMIC DIAGNOSTICS OF DEVELOPMENT OF INDUSTRIAL ENTERPRISE

The technology of economic development diagnostic of enterprise, proposed in the article, operates by sets of events, patterns and indicators, requirements and situations for timely identification of appropriate development goals, taking into account the principle of the relationship between strategic and operational levels of management.

Key words: economic diagnostics, enterprise development, management situation, events, requirements, performance indexes, goals.

© I. Filipishyn

Надійшла до редакції 18.01.2012

УДК: 336.77

УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМИ РИЗИКАМИ ФІНАНСОВОГО ПОСЕРЕДНИКА

АНДРІЙ ХІМЧЕНКО,

кандидат економічних наук, доцент кафедри економічної теорії
Донецького національного університету

ОЛЕНА КОРШУНОВА,

Донецький національний університет

У статті розроблено та описано механізм управління кредитними ризиками фінансового посередника на основі аналізу сучасного стану кредитування в Україні. Запропоновано критерії ефективності концепції управління кредитними ризиками фінансового посередника, зокрема, зменшення обсягу й частки проблемних кредитів, ріст прибутковості кредитних операцій, підвищення ліквідності та фінансової стійкості суб'єкта фінансування.

Ключові слова: кредитний ризик, управління кредитними ризиками, методи управління кредитними ризиками, інструменти управління кредитними ризиками.

Постановка проблеми. Стратегічною метою функціонування вітчизняних фінансових посередників є їхня стійкість до криз. Основними фінансовими посередниками в Україні виступають банки, які зіштовхуються з різними видами ризиків. Домінуючими в системі й структурі банківських ризиків є кредитні ризики.

Основні показники банківської системи України свідчать про збільшення обсягів кредитування: у 2008 р. обсяг виданих кредитів склав 734022 млн

грн, що на 307155 млн грн (або на 71 %) більше обсягів кредитування в 2007 р.; у 2009 р. у порівнянні з 2008 р. обсяг наданих кредитів скоротився на 10727 млн грн (або на 1,46 %); у 2010 р. порівняно з 2009 р. знову спостерігається ріст обсягу кредитування - на 9528 млн грн (або на 1,31 %); у 2011 р. у порівнянні з 2010 р. обсяг наданих кредитів в абсолютному вираженні знизився на 1575 млн грн, а у відносному - на 0,21 % (рис. 1).

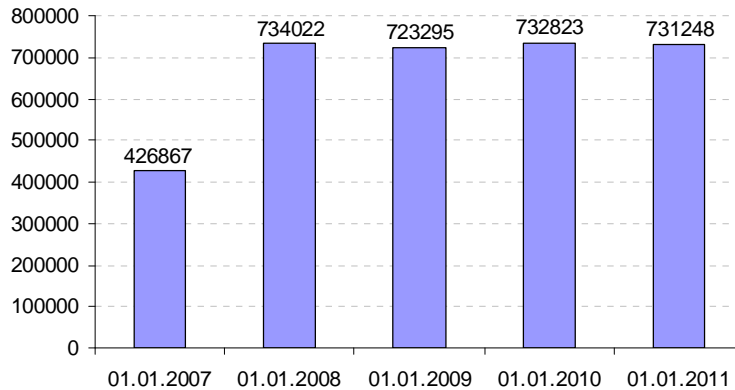

Рис. 1. Кредити, надані резидентам банками України в 2007 - 2011 р., млн грн [1].

Висока концентрація виданих вітчизняними банками кредитів і значна прострочена заборгованість по кредитах визначають необхідність накопичення банками додаткових обсягів капіталу й резервів [2] (табл. 1).

Таблиця 1. - Обсяг прострочених кредитів за січень-жовтень 2011 р. [2] (млн грн, %)

	01.01.11	01.09.11	01.10.11	01.11.11	Зміна за листопад		Зміна за січень-листопад	
					відн.	абс.	відн.	абс.
Надані кредити	755030	807830	821685	829317	0,93	7632	9,84	74287
Прострочені кредити	84851	83147	82772	83036	0,34	264	-2,14	-1815
Частка прострочених кредитів	11,24	10,29	10,07	10,01	-	-	-	-

Тому найважливішою складовою ефективного управління кредитною діяльністю фінансового посередника є використання механізму управління кредитними ризиками.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти управління кредитними ризиками є предметом дослідження багатьох вітчизняних і закордонних учених і практиків. Теоретичну основу управління кредитними ризиками досліджували Л. Г. Батракова, Н. І. Валенцева, О. А. Кириченко, О. І. Лаврушин, К. Л. Ларіонова, В. І. Міщенко, Т. В. Нікітіна, Л. О. Примостка, Л. Я. Слобода, К. Р. Тагирбеков, А. В. Череп. Значний внесок у вивчення практичних аспектів управління кредитними ризиками зробили такі вітчизняні й закордонні вчені-економісти: Х. Грюніх, С. Брайович-Братанович, Н. М. Внукова, К. М. Дияконов, О. А. Землячова, А. Ю. Меньшова, М. О. Прут, А. Д. Шеремет, Л. В. Шульга, Г. М. Щербаківа.

Разом із тим, подальшого дослідження потребують питання вдосконалення механізму управління кредитними ризиками фінансового посередника.

Мета статті полягає в розробці й обґрунтуванні ефективного механізму управління кредитними ризиками, що сприятиме забезпеченню підвищення фінансової стійкості фінансових посередників.

Виклад основного матеріалу. В основі механізму управління кредитними ризиками фінансового посередника лежать дві групи принципів (рис. 2): загальнонаукові (економічна обґрунтованість, комплексність, системність, безперервність) і специфічні, до яких належать:

1) цілеспрямованість - передбачає виділення головної мети системи управління кредитним ризиком і проведення її декомпозиції, це дасть можливість виявлення функцій системи, які забезпечують їхнє досягнення [3, с. 131];

2) цілісність визначає межі управлінського втручання в управління кредитним ризиком;

3) принцип гнучкості передбачає здатність і

схильність кредитного ризик-менеджменту до змін у результаті постановки нових завдань, змін у ризиковій, цінovій, кредитній та іншій політиці банку під впливом зовнішніх факторів;

4) надійність означає функціонування банківських підрозділів, які відповідають за безперервність зв'язків між елементами системи управління кредитним ризиком відповідно до прийнятих управлінських рішень;

5) усвідомлення прийняття ризику: управління кредитним ризиком має здійснюватися усвідомлено і з розумінням того, що бажання одержати додатковий дохід може спричинити негативні наслідки [3, с. 131-132];

6) оперативність передбачає такі мінімальні часові інтервали від ухвалення управлінського рішення до його виконання, які б дозволяли вчасно здійснювати управління кредитними ризиками;

7) оптимальність характеризується якісним управлінням кредитним ризиком. Це забезпечує раціональні зв'язки між елементами системи на всіх рівнях;

8) економічність полягає в забезпеченні максимального ефекту від управління кредитним ризиком при мінімальних витратах на утримання управлінського апарату;

9) інформативність - управління кредитним ризиком має супроводжуватися наявністю об'єктивної, достовірної й актуальної інформації;

10) порівняння рівня ризиків, які приймаються, із рівнем прибутковості банківських операцій. Банк має приймати в процесі здійснення своєї діяльності тільки ті види кредитних ризиків, рівень яких не перевищує відповідного рівня прибутковості за шкалою "прибутковості - ризик" [3, с. 132];

11) порівняння рівня прийнятих ризиків із фінансовими можливостями банку. Очікуваний розмір збитків банку, що відповідає тому або іншому рівню кредитного ризику, має відповідати тій частці капіталу, що забезпечує внутрішнє страхування ризиків;

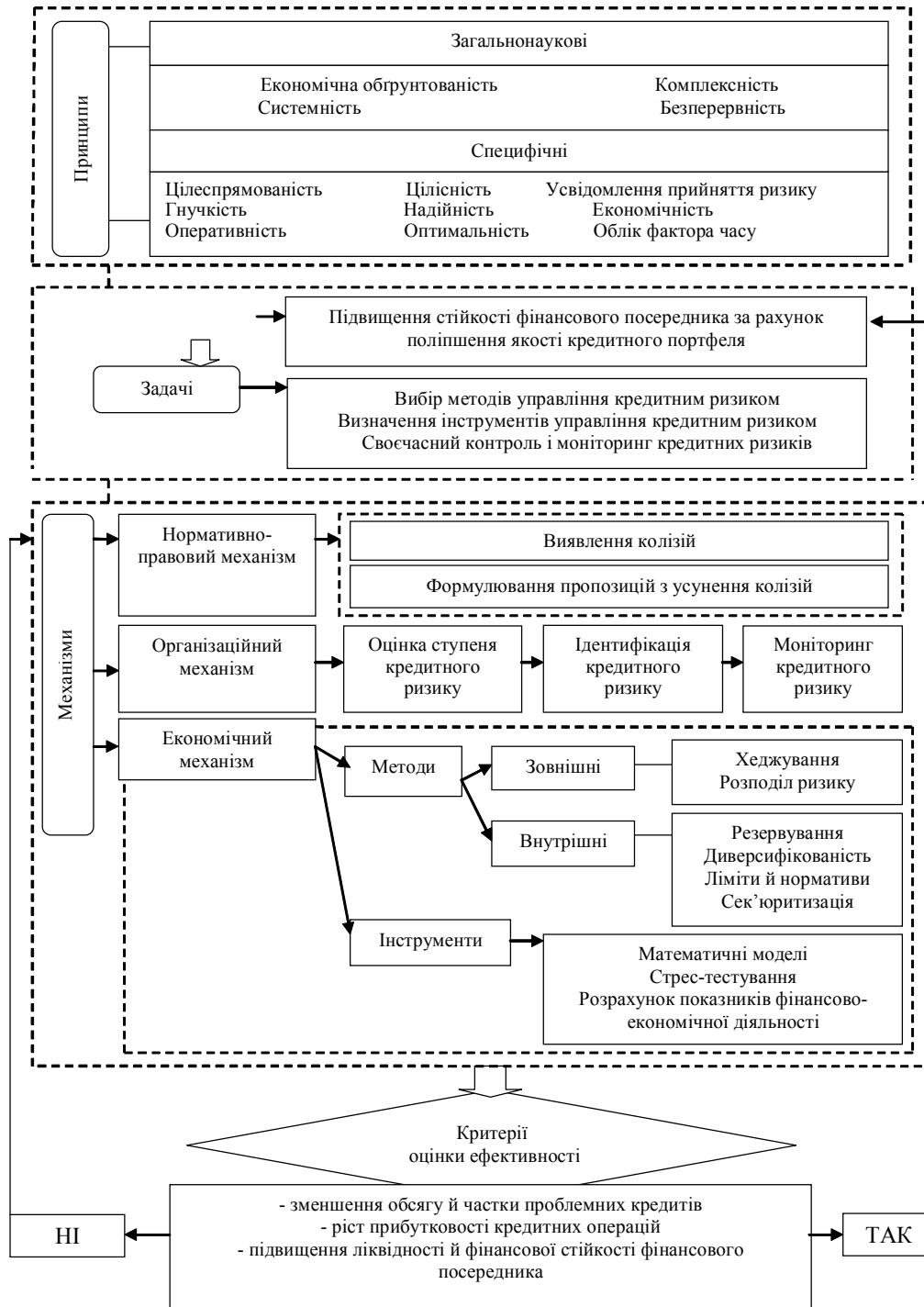

Рис. 2. Концепція механізму управління кредитними ризиками фінансового посередника.

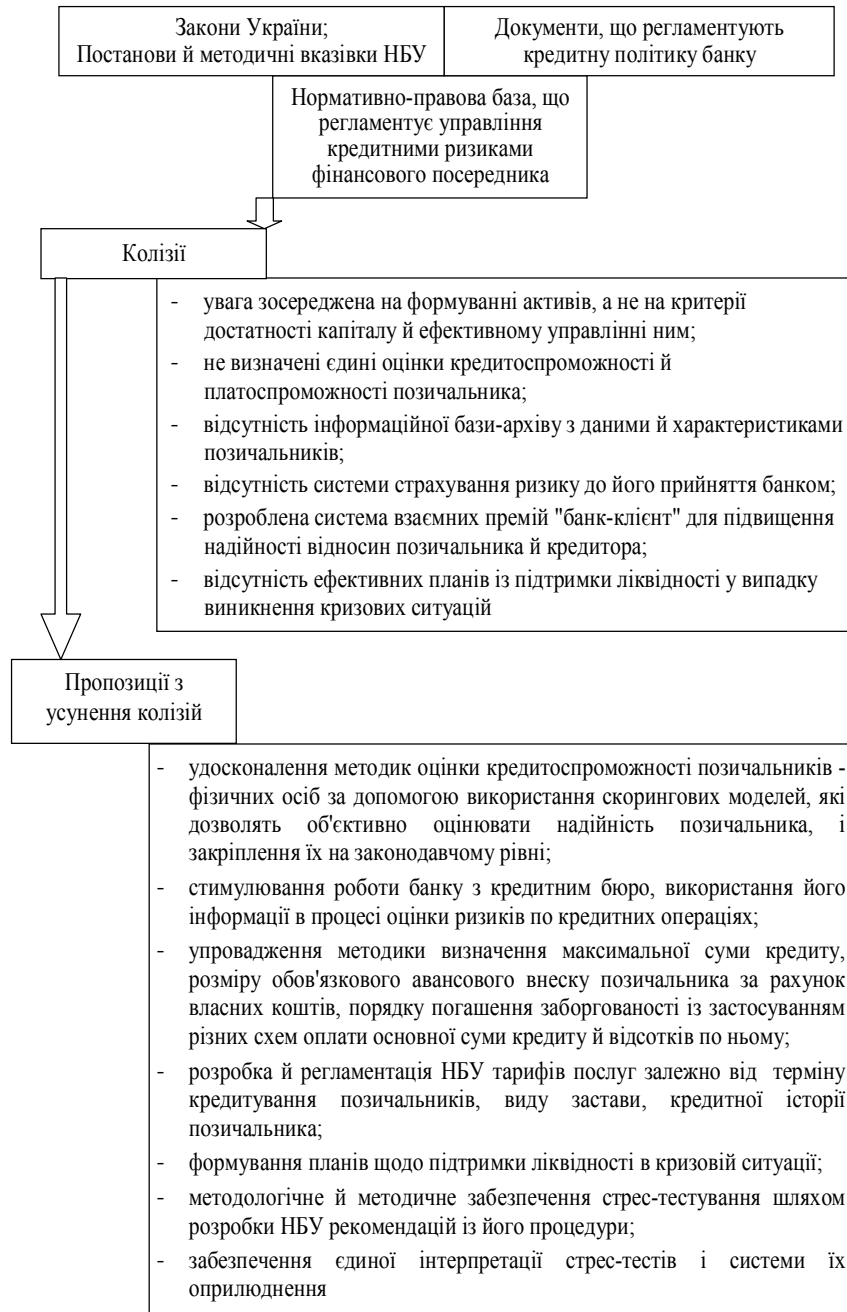
12) облік фактора часу в управлінні ризиками. Чим довший період здійснення банківської операції, тим ширший діапазон супутніх їй ризиків, тим менше можливостей забезпечити нейтралізацію їхнього негативного впливу.

З урахуванням названих принципів банк розробляє систему управління кредитними ризиками для запобігання впливу кредитного ризику на діяльність фінансового посередника, основна мета якої - підвищення стійкості банківської установи за рахунок поліпшення якості кредитного портфеля, або мінімізації його.

Ефективний механізм управління кредитними ризиками повинен вирішувати такі завдання:

- 1) вибір методів управління кредитним ризиком;
- 2) визначення інструментів управління кредитним ризиком;
- 3) своєчасний контроль і моніторинг кредитних ризиків.

Ці завдання вирішуються завдяки застосуванню нормативно-правового, організаційного та економічного механізмів. У рамках нормативно-правового механізму визначаються колізії в нормативно-правовій базі, що регламентує управління кредитними ризиками банків в Україні, і формуються пропозиції з їх усунення (рис. 3).

Рис. 3. Нормативно-правовий механізм управління кредитним ризиком фінансового посередника.

Економічний механізм являє собою сукупність інструментів і методів управління кредитним ризиком. Методи управління кредитним ризиком розділяються на методи зовнішнього впливу (хеджування, розподіл ризику, вимоги щодо забезпечення ризику) і методи внутрішнього впливу (резервування, диверсифікованість, встановлення лімітів і нормативів і сек'юритизація).

Організаційний механізм включає ідентифікацію кредитного ризику, оцінку кредитного ризику й моніторинг кредитного ризику (табл. 2).

Методи зовнішнього впливу:

1. Хеджування являє собою процес укладення договорів, прийняття позицій, спрямованих на зниження ризику за окремими видами операцій або в цілому по кредитному портфелю. Хеджування - це

страхування, зниження ризику від втрат, обумовлених несприятливими умовами.

Використання технологій хеджування при управлінні кредитними ризиками передбачає передавання окремої частини кредитного ризику третім особам за допомогою кредитних похідних (деривативів) [5].

Сутність кредитних деривативів варто розуміти як двосторонній фінансовий контракт між продавцем кредитного захисту й покупцем щодо обміну передбачуваного або математично розрахованого грошового потоку при настанні кредитного випадку в майбутньому за певну плату [6, с. 9].

2. Розподіл ризику. Досить розповсюдженим за кордоном є такий спосіб захисту від кредитного ризику як продаж кредитів, виходячи із проведеної

Таблиця 2. - Організаційний механізм управління кредитним ризиком [4, с. 34-36]

Елемент	Зміст елемента	
	Ризик продукту	Ризик позичальника
Ідентифікація ризику	Виникнення прострочених платежів; зміни в стані забезпечення; потреба в додатковому кредиті для завершення кредитованого заходу; неповне освоєння ліміту або кредитної лінії; несприятлива зміна курсу валют.	Негативна інформація про позичальника і його діяльність; банкрутство дочірніх фірм позичальника; зміна престижності професії позичальника – фізичної особи; погіршення фінансового становища роботодавця; зміна надійності позичальника; відмова в наданні кредиту іншими кредиторами.
Оцінка ступеня ризику	Оцінка джерела погашення боргу; оцінка порядку погашення основного боргу й відсотків; оцінка відкритої валютної позиції; оцінка відповідності прогнозованої й достатньої процентної маржі.	Оцінка кредитоспроможності позичальника юридичної особи: на основі системи фінансових коефіцієнтів; шляхом аналізу грошового потоку; оцінка кредитоспроможності фізичної особи: на основі анкетування; на основі системи скорингу; шляхом вивчення кредитної історії; на основі показників платоспроможності.
Моніторинг ризику	Розподіл обов'язків по моніторингу окремих продуктів банку; визначення й відстеження динаміки контрольних показників ризику продукту: співвідношення кредитів і депозитів; ступеня диверсифікованості кредитних продуктів; за видами позик і кредитних інструментів; робота із проблемними позиками; створення достатніх резервів на покриття збитків за позиками.	Визначення й відстеження динаміки контрольних показників ризику позичальника: показників кредитоспроможності позичальника; лімітів на кредити, надавані одній групі позичальників; ступеня диверсифікованості позичальників за характером діяльності, формою власності, галузеву й регіонально приналежністю; розробка стандартних вимог банку до позичальників; Розробка вимог до забезпечення, диференціації маржі забезпечення й контроль за його якістю.

банком оцінки кредитного портфеля. Перевагами такої операції є: по-перше, за рахунок продажу активів із низькою прибутковістю звільняються ресурси для фінансування більш прибуткових активів; по-друге, продаж кредитів сповільнює ріст банківських активів, що допомагає керівництву банку досягти балансу між збільшенням банківського капіталу й ризиком, пов'язаним із кредитуванням [7, с. 107-108].

Методи внутрішнього впливу:

1. Процес резервування безпосередньо пов'язаний із формуванням банківських витрат, а отже, з питаннями оподаткування прибутку, тому він строго регламентований НБУ.

Резервуванню передують класифікація активів, які є базою для визначення рівня резервів під можливі кредитні втрати. Для визначення розміру резервів потрібно враховувати кредитну історію, заставу й усі інші значущі фактори, які впливають на ймовірність непогашення кредитного портфеля [8, с. 70].

2. Диверсифікованість передбачає скорочення сумарного інвестиційного ризику шляхом вкладення коштів у різного роду активи. Вона передбачає розподіл, з одного боку, позик між широким колом клієнтів, з іншого боку - відповідальність між учасниками угоди [9, с. 275].

Послідовність етапів диверсифікації така:

- вибір й обґрунтування відповідних напрямків і видів диверсифікованості;
- аналіз кредитного портфеля в контексті певних напрямків і видів диверсифікованості;
- прогнозування результатів диверсифікованості кредитного портфеля;
- коректування кредитної діяльності залежно від отриманих результатів [10, с. 101].

3. Установлення лімітів кредитування і нормативів. Лімітування являє собою метод, що встановлює

лює гранично припустимий рівень ризику по кожному напрямку діяльності банку, а також чіткий розподіл функцій і відповідальності банківського персоналу [5].

Установлення лімітів і нормативів застосовується, коли банк не впевнений у кредитоспроможності позичальника й зменшення розмірів кредиту дозволяє скоротити втрати у випадку його неповернення [11, с. 102].

Ліміти кредитного ризику встановлюють обмеження щодо концентрації кредитів. Нормативи кредитного ризику визначають оптимальні значення показників кредитної діяльності банку [12, с. 47].

4. У світовій банківській практиці використовуються методи зниження кредитного ризику за рахунок трансформації неліквідних активів у ліквідні цінні папери - сек'юритизація активів. У процесі сек'юритизації банки передають частину своїх майбутніх грошових потоків в обмін на можливість інвестувати отримані кошти в будь-які прибуткові проекти, нейтралізуючи таким чином небезпеку недоінвестування в банківській справі [11, с. 48].

До інструментів управління кредитним ризиком належать: математичні моделі; розрахунок економічних показників і коефіцієнтів; стрес-тестування [13, с. 165].

Математичні моделі відповідно до підходу внутрішніх рейтингів (AIRB Basel II) мають бути розроблені для кожного з параметрів кредитного ризику (середньорічна ймовірність ризику, експозиція під ризиком, середньоочікувана частка втрат коштів у випадку дефолту, горизонт ризику). Основною проблемою при створенні таких моделей може стати недостатність даних за багатьма характеристиками угод і клієнтів [14, с. 3].

Розрахунок економічних показників і коефіцієнтів

базується на знаходженні значень фінансово-господарської діяльності клієнта й порівнянні їх із нормативними значеннями [15, с. 242].

Стрес-тестування спрямоване на подолання головних невизначеностей (таких як оцінка ставок дефолту або ймовірність різних факторів ризику) за допомогою побудови конкретних економічних сценаріїв і розрахунку адекватності капіталу банку незалежно від можливості настання ризикових подій. Процедура стрес-тестування реалізується за допомогою шести послідовних етапів [16, с. 47].

До критеріїв оцінки ефективності управління кредитними ризиками фінансового посередника варто віднести: зменшення обсягу й частки проблемних кредитів; ріст прибутковості кредитних операцій; підвищення ліквідності й фінансової стійкості банку [17, с. 173].

Висновки

В основі механізму управління кредитними ризиками фінансового посередника лежать загальнонаукові й специфічні принципи. Основна мета механізму управління кредитними ризиками фінансового посередника - підвищення стійкості фінансового посередника за рахунок поліпшення якості кредитного портфеля. Механізмами реалізації є нормативно-правовий, організаційний та економічний. У рамках нормативно-правового механізму визначаються колізії в нормативно-правовій базі, що регламентує управління кредитними ризиками банків в Україні, і формуються пропозиції з їх усунення. Організаційний механізм включає ідентифікацію кредитного ризику, оцінку кредитного ризику та моніторинг кредитного ризику. Економічний механізм являє собою сукупність методів та інструментів управління кредитним ризиком. До критеріїв ефективності запропонованої концепції управління кредитними ризиками фінансового посередника варто віднести: зменшення обсягу й частки проблемних кредитів, ріст прибутковості кредитних операцій, підвищення ліквідності та фінансової стійкості суб'єкта фінансування посередника.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Статистичний бюлетень Національного банку України [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=57897.
2. Статистичний бюлетень Національного банку України. Додаток до статистичного бюлетеня [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=57898.

3. Слобода Л. Я. Роль та функції кредитних ризиків у банківській діяльності / Л. Я. Слобода // Регіональна економіка. - 2005. - № 1. - С. 128 - 137.

4. Банковские риски / [под ред. О. И. Лаврушина, Н. И. Валенцевой]. - М. : КНОРУС, 2007. - С. 30-75.

5. Внукова Н. М. Управління ризиками кредитування в банку / Н. М. Внукова, А. Ю. Меньшова // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики : зб. наук. праць. - 2009. - № 1 [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Fkd/2009_1.

6. Дзюблук О. Управління кредитним процесом комерційних банків у контексті мінімізації кредитного ризику із використанням новітніх фінансових інструментів / О. Дзюблук // Світ фінансів. - 2009. - № 2 (19). - С. 7 - 16.

7. Малахова О. Напрями оптимізації роботи банків щодо управління кредитним ризиком / О. Малахова // Світ фінансів. - 2008. - № 2. - С. 101 - 112.

8. Ковалев А. П. Управленческое воздействие на кредитные риски / А. П. Ковальов // Финансовый директор. - 2007. - № 7. - С. 66-76.

9. Прут М. О. Методи управління банківським кредитним ризиком / М. О. Прут // Теоретичні та прикладні питання економіки. - 2010. - № 23. - С. 271 - 277.

10. Гринько О. Управління кредитним ризиком банку на основі методу диверсифікації / О. Гринько, В. Хохлов, Г. Корягина // Світ фінансів. - 2008. - № 3 (16). - С. 99 - 104.

11. Шульга Л. В. Управління кредитним ризиком / Л. В. Шульга, О. А. Землячова // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. - 2010. - № 1 (8). - Частина 1. - С. 98 - 103.

12. Череп А. В. Управління кредитними ризиками як фактор підвищення ефективності банківської діяльності / А. В. Череп, А. М. Ниценко // Економічний простір. - 2009. - № 23/2. - С. 44 - 49.

13. Д'яконов К.М. Концептуальні засади удосконалення механізму управління кредитним ризиком в банку / К. М. Д'яконов // Финансы, учет, банки. - 2010. - № 1 (16). - С. 164-171.

14. Петров Д. А. Кредитный риск-менеджмент, как инструмент борьбы с возникновением проблемной задолженности / Д. А. Петров, М. В. Помазов // Методический журнал "Банковское кредитование". - 2008. - № 6. - С. 1-16.

15. Методы оценки платежеспособности юридических лиц / Е. В. Малахов, В. П. Перстнева // Збірник наукових праць Одеського політехнічного університету. - 2009. - № 2. - С. 241-247.

16. Бобиль В. Стрес-тестування кредитних установ у сучасних умовах: теоретичний аспект / В. Бобиль // Банківська справа. - 2010. - № 6. - С. 46-52.

17. Васюренко О. В. Сучасні концепції управління кредитним ризиком як основні складові процесу управління кредитним ризиком банку / О. В. Васюренко, В. Ю. Подчесова // Актуальні проблеми економіки. - 2011. - № 1. - С. 170-177.

A. Khimchenko, O. Korshunova

MANAGEMENT CREDIT RISKS OF FINANCIAL MEDIATOR

Management mechanism is worked out and described credit risks of financial mediator on the basis of analysis of the modern state of crediting in Ukraine.

Key words: credit risk, management credit risks, management conception credit risks, management methods credit risks, management instruments credit risks.

© А. Хімченко, О. Коршунова
Надійшла до редакції 07.02.2012